

Odnosi Rusije i Srbije nakon raspada Sovjetskog Saveza i SFR Jugoslavije

Dangubić, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:835846>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Marijana Dangubić

**ODNOSI RUSIJE I SRBIJE NAKON
RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA I SFR
JUGOSLAVIJE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**ODNOSI RUSIJE I SRBIJE NAKON
RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA I SFR
JUGOSLAVIJE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Davor Boban

Studentica: Marijana Dangubić

Zagreb

veljača, 2017.

Izjavljujem da sam diplomski rad *Odnosi Rusije i Srbije nakon raspada Sovjetskog Saveza i SFR Jugoslavije*, koji sam predala na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Davoru Bobanu, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Marijana Dangubić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRIKAZ RAZVOJA ODNOSA RUSIJE I SRBIJE NAKON RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA I SFR JUGOSLAVIJE	3
2.1. Odnosi Rusije i Srbije od 1991. do 2000. godine	4
2.1.1. Ruska intervencija u Bosni i Hercegovini	5
2.1.2. Ruska intervencija na Kosovu	8
2.1.3. Uloga NATO-a u rusko-srpskom odnosu od 1991. do 2000. godine	8
2.2. Odnosi Rusije i Srbije nakon 2000. godine	9
2.2.1. Kosovsko pitanje	12
2.2.2. Crna Gora u odnosu Srbije i Rusije	15
2.2.3. Energetska politika	17
2.2.4. Rusija i Srbija oko približavanja Rusije EU i NATO-u	18
3. ULOGA PRAVOSLAVNE CRKVE U ODNOSIMA IZMEĐU RUSIJE I SRBIJE	19
4. ODNOSI RUSIJE I SRBIJE PREMA ZAPADNIM INTEGRACIJAMA	
4.1. Odnos Rusije i zapadnih integracija	22
4.2. Odnos Srbije i zapadnih integracija	26
5. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	32
SAŽETAK	37

1. UVOD

Predmet ovoga diplomskog rada su srpsko-ruski odnosi od raspada Sovjetskog Saveza i SFR Jugoslavije, dakle od 1991. do 2016. godine. Osim naslovne teme, dotaknut će se šira pitanja proširenja zapadnih integracija na zemlje Zapadnog Balkana i Istočne Europe te međusobnog odnosa Rusije i NATO-a, Europske unije i Sjedinjenih Država. Središnja tema, odnosi Rusije i Srbije, obradit će se s ciljem odgovora na istraživačko pitanje – „Jesu li odnosi između Rusije i Srbije smetnja ulasku Srbije u Europsku uniju i NATO?“ Osnovna teza koja će se pokušati argumentirano prikazati jest da odnos Rusije prema Srbiji nije bitna prepreka ulasku Srbije u EU i, eventualno, u NATO. U radu će se pokušati dokazati i hipoteza da je neko svevremensko „bratstvo“ između ruskoga i srpskog naroda samo mit kojem se uglavnom okreće dio Srba i koji nikako nije jednako podržan s ruske strane, već se odnos Rusije prema Srbiji temelji na nacionalnim interesima što je uostalom osnova međunarodnih odnosa. Druga pomoćna hipoteza koja će se pokušati dokazati jest to da se balansiranje između Istoka i Zapada događa samo zbog privrženosti srpske politike ruskoj kada zapadna politika nije u skladu s interesima Srbije u pojedinim pitanjima pa se u javnosti stvara antipatija prema zapadnim savezima, a simpatija prema „majci Rusiji“. Ta zemlja, međutim, održava jedan pragmatični odnos, a ne pruža nikakvu bezuvjetnu zaštitu Srbiji.

U radu će se te teze pokušati dokazati analizom bitnih događaja koji su se dogodili u dva razdoblja. Prvo traje od 1991. do 2000. godine, a drugo od 2000. do 2016. godine. Unutar kronološkog praćenja odnosa dvije zemlje, ti odnosi će se sagledati i kroz određene proizvoljno odabrane teme kao istaknute događaje kroz koje se mogla vidjeti priroda rusko-srpskih odnosa. Koristeći taj vremenski i tematski pregled, neke će se teme i pitanja susresti u više tematskih cjelina pa će tako odnos Srbije i Rusije s obzirom na status Kosova biti obrađen i kao zasebna tema, ali i kao pitanje koje će se spominjati u obradi odnosa između Srbije i EU-a, Srbije i NATO-a i Rusije i EU-a i NATO-a. Takva analiza je potrebna jer se ovisnost rusko-srpskih odnosa o brojnim složenim vanjskim čimbenicima ne bi mogla prikazati samo pomoću kontinuiranog kronološkog prikaza bez sagledavanja nekih bitnih tema u raznim kontekstima i s više strana.

U argumentaciji odgovora na istraživačko pitanje koristit će se i literatura koja je pisana iz perspektive interesa i stavova koji postoje u Srbiji i Rusiji, ali i ona koja te dvije zemlje promatra iz perspektive Zapada. Budući da su za temu rada vrlo bitni događaji koji se odvijaju

u vrijeme dok se rad piše, korišteni izvori morat će obuhvatiti i informativne sadržaje i tumačenja stručnjaka koja neće sva moći biti u obliku klasične akademske literature.

Rad je podijeljen na tri glavna poglavlja. U drugom će se poglavlju najvažniji događaji u srpsko-ruskim odnosima promatrati u odnosu na vremenski kriterij koji dijeli period prije i nakon 2000. godine koja je donijela političke promjene u obje zemlje. Sadržajno će se posebna pozornost usmjeriti na, prema subjektivnom izboru, neke istaknutije događaje u tim razdobljima s osvrtom na to kako se kroz njih očitovao odnos dvije države (NATO-ova intervencija u SRJ, odvajanje Crne Gore, odvajanje Kosova, procedura pristupa Crne Gore u NATO itd.). U trećem poglavlju analizirat će se uloga pravoslavne crkve u odnosu između dvije zemlje, posebice radi demistificiranja pravoslavlja kao temelja toga odnosa koji se često pretpostavlja praktičnim interesima. Posljednje će poglavlje za temu imati odnose Rusije i Srbije prema zapadnim integracijama, i to svake zemlje pojedinačno, kako bi se pokazale sličnosti i različitosti u njihovim stavovima te i s te strane rasvijetlili njihovi odnosi.

Takva će razrada otvoriti put donošenju zaključka o prirodi odnosa Srbije i Rusije i o mogućim scenarijima njihovog odnosa u budućnosti, s obzirom na širenje NATO-a i Europske unije prema istoku. Izloženi zaključci trebali bi u odgovarajućoj mjeri oduzeti vrijednosti neutemeljenim predstavljajima i tumačenjima odnosa Srbije i Rusije kao bezuvjetno savezničkim i zaštitničkim od strane Rusije. Racionalizacija njihova odnosa pridonosi racionalnijim predviđanjima budućeg razvoja odnosa Srbije i Rusije u kontekstu vjerojatnog integriranja Srbije u zapadne integracije. Scenarij koji predviđa jači utjecaj EU-a i NATO-a u Srbiji bez sukobljavanja zbog rusko-srpskih odnosa predviđa i stabilniju situaciju cijelog okruženja u kojemu se nalazi Srbija.

2. PRIKAZ RAZVOJA ODNOSA RUSIJE I SRBIJE NAKON RASPADA SOVJETSKOG SAVEZA I SFR JUGOSLAVIJE

Razvoj srpskih i ruskih odnosa može se pratiti od srednjeg vijeka, ali intenzivnijim postaju od 17. stoljeća jer se stvara Rusko Carstvo koje se, nakon širenja na istok do obale Tihog oceana, okreće prema Zapadu gdje postaje sve važniji čimbenik europske politike i gdje se sudara s granicama Osmanskog Carstva (Jovanović, 2010; 15). Srpski je narod nakon nestanka svoje srednjovjekovne države trebao uložiti veći napor za zaštitu svoga nacionalnog identiteta, pa su intenzivnije veze s Rusijom sigurno i rezultat zajedničke religijske pripadnosti i neprijateljstva prema Turcima.

Zajednički interesi u 18. st. postaju konkretnije realizirani u postavljanju Rusije kao zaštitnice i predstavnice pravoslavnih kršćana na Balkanu, posebno od mira 1774. kojim je završen Rusko-turski rat. To se proteže kroz cijelo 19. st. i tadašnje događaje (Prvi i Drugi srpski ustanak, Krimski rat, Istočna kriza, Berlinski kongres, Aneksijska kriza) koji u 20. st. kulminiraju u Prvom svjetskom ratu (Jovanović, 2010; 15).

Odnosi Rusije i Srbije su i do tog vremena imali svoje uspone i padove. Kao što će se vidjeti i u razdoblju od raspada Sovjetskog Saveza i SFR Jugoslavije, i tada su ruski interesi na Balkanu mogli biti isključivi kriterij za ruski angažman i savezništvo sa Srbijom, a to je i onda moglo biti premalo za potrebe Srbije, pa tako dovesti do nezadovoljstva i rusofobije. O tome da njihov odnos nije bio isključivo pozitivan i uvijek intenzivan, govore činjenice da Srbija zaštitu i pomoć u oslobođenju od turske vlasti nije tražila isključivo od Rusije nego i na Zapadu, od Habsburške Monarhije. Prvi svjetski rat donosi i bitnu promjenu u Rusiji, kao posljedicu Februarske i Oktobarske revolucije pod vodstvom boljševika. Rusija istupa iz rata i potpisuje mir s Centralnim silama ostavljajući Srbiju, čija je vlada u tom trenutku na Krfu, bez tako bliskog saveznika.

Detaljan opis događanja nakon Prvog svjetskog rata prešao bi okvir teme rada, ali bitno je istaknuti kako su sukobljene strane u SSSR-u i one unutar Kraljevine Jugoslavije imale zajednički komunistički element koji je ruske povezao usko s jugoslavenskim komunistima kojima su slali financijsku pomoć, školovali ih i poticali na razne druge načine. Događanja iz Drugog svjetskog rata iznijela su ruski komunizam kao pobjednički, ali srpski komunisti, kao

i jugoslavenski, nisu u ruskim *drugovima* gledali isključivo idole nego i diktatore i/ili prepreku u ostvarenju željenog položaja na svjetskoj razini. Pogoršanje odnosa, famozni raskol Tita i Staljina i naknadne trzavice i konflikti došli su kao neminovna posljedica takvog stanja, u velikoj mjeri označenog time što SFRJ nije bila isključivo na strani Istočnog bloka. Do poboljšanja odnosa će doći tek sedamdesetih godina i to će razdoblje trajati do raspada obje države, ali ni gospodarski ni kulturološki ruski utjecaj nije mogao konkurirati utjecajima i ekonomskoj suradnji SFRJ sa Zapadom.

Razdoblje od raspada Sovjetskog Saveza i SFRJ do danas podijelit će se, u kronološkom pregledu ove dvije zemlje, na razdoblje do 2000. i od 2000. godine do 2016. jer je 2000. godina, uz godinu raspada tih država, donijela bitne promjene u obje zemlje pa onda i u njihovu odnosu.

2.1. Odnosi Rusije i Srbije od 1991. do 2000. godine

Odnos Rusije i Srbije nastavlja se poslije raspada socijalističkih država kojima su pripadale u kontekstu novog okruženja. Promjene u njihovim statusima su utjecale, naravno i na promjenu u realizaciji međusobnog odnosa, odnosno na probleme koji su postali primarni u njihovim politikama.

Devedesete godine, novoj-staroj Rusiji donose radikalni gubitak položaja na svjetskoj pozornici koji je već počeo propadati sa zadnjim razdobljem Sovjetskog Saveza. Raspadom Sovjetskog Saveza degradacija se moći radikalno pokazuje kroz opadanje gospodarske moći Rusije, odnosno gospodarskom krizom i procesom privatizacije koji su osiromašili veliki dio stanovništva, a naglo obogatili jedan veoma mali postotak Rusa.

Postoji dosta sličnosti u tome kakve promjene doživljavaju Rusija i Srbija raspadom SSSR-a i SFR Jugoslavije. Srbija raspadom federativne države u čijem je sastavu bila također pada na manje povoljan položaj na globalnoj pozornici i gospodarski osiromašuje. Gospodarska kriza i kriza u širem smislu u Srbiji je pojačana ratnim događanjima na početku devedesetih koja se nisu događala na području Srbije, ali su u njima Srbi sudjelovali ili ih inicirali čime su izazvali brojne osude i sankcije Zapada što znatno pogoršava položaj u kojemu se našla zemlja.

Razdoblje koje je uslijedilo neposredno nakon raspada saveznih država bio je, dakle, težak za obje zemlje. Težak položaj i nezavidno stanje u Srbiji i na globalnoj razini otvorilo je prostor za pomalo romantičarsko i idealizirajuće vezivanje za Rusiju i očekivanje vojne, političke i gospodarske pomoći na osnovi ideje panslavizma, ali i zajedničke komunističke prošlosti. Vidjet će se da takvo raspoloženje u Srbiji dolazi do izražaja gotovo uvijek kao posljedica razvoja događaja u odnosu sa zapadnim zemljama koji se percipiraju kao negativni po interese zemlje. Rane devedesete godine 20. st. nudile su Srbiji upravo takav povod, ali je za praktični ishod situacije Zapad bio jedini odlučujući čimbenik.

Rusija je u tom razdoblju marginalizirala te panslavenske ideje i, tražeći način da oporavi svoj gospodarski i vanjskopolitički položaj nakon 1991., pod vodstvom Jeljcina priklanja se politici Sjedinjenih Država i Europske unije. Aleksej Timofejev (2010; 22) tvrdi u svom radu da to razdoblje u kojem Rusija nije pokazivala nikakav interes za Srbiju nije bilo samo neposredno nakon 1991., već da sve do 2009. nema znakova takvih interesa. Takav stav nije, međutim, u potpunosti podržan događanjima, ali svakako treba što racionalnije razmotriti granice toga interesa. Odnos i (ne)angažman Rusije u ratnim događanjima u kojima je sudjelovala Srbija devedesetih može s jedne strane osvijetliti prirodu tog interesa. Pri tome treba uzeti u obzir odnose Rusije i Srbije prema NATO-u tih godina.

Rusija je sudjelovala, i izravno i preko svoje prisutnosti u Ujedinjenim narodima na događanja koja su pratila raspad SFR Jugoslavije. Već je tada kontradiktornim postupcima dala do znanja da zaštita Srbije nije njen primarni interes, već da odluke donosi isključivo važući svoje interese u odnosu na Zapad. Prioritetnu važnost su Srbija i srpsko-ruski odnosi tada u Rusiji bili za nacionalno-patriotsku opoziciju Jeljcinu, dok je službena politika zapravo pratila Zapad, ali je koristila sve prilike za ostavljanje dojma o sposobnosti da izravno i neovisno utječe ili usmjerava te događaje. To se manifestiralo kroz odlazak ruskih dobrovoljaca na ratišta kao podrška srpskim vojnicima, odlazak Duminih delegacija ili pojedinih političara u Beograd ili na bosansko ratište gdje su pružali jednaku podršku „obrani“ Srba. (Bonin, 2002; *The last reserves of the imagined Great Power. On the significance of the Balkans for Russian political and economic actors*).

2.1.1. Ruska intervencija u Bosni i Hercegovini

Ipak, priklanjanje Rusije politici Zapada, kako je rečeno, bila je primarna strategija izbora, posebice u prvom dijelu devedesetih. Solidarnost s odlukama Zapada javno je iskazana

prihvaćanjem brojnih rezolucija UN-a 1992. kojima je Srbija, odnosno Jugoslavija, identificirana kao agresor u sukobu u Bosni i Hercegovini. Rusija u to vrijeme diplomatski priznaje integritet Bosne i Hercegovine što je u suprotnosti sa stavovima politike tadašnje jugoslavenske vlade. Podrška rezolucijama UN-a kulminirala je prihvaćanjem sankcija koje UN uvodi SRJ 1992. godine. Sankcije su uključivale zabranu trgovine, tehničke suradnje, kulturne razmjene i sportskih natjecanja kao i zamrzavanje jugoslavenskih bankovnih depozita u inozemstvu. Odluka ministra vanjskih poslova Kozirjeva da podrži sankcije izazvala je oštre osude u Srbiji kojima se Rusija proziva kao izdajnik povijesnog savezništva Rusije i Srbije i njihovih zajedničkih interesa na Balkanu radi svog gospodarskog interesa na Zapadu (Fogelquist, 29. 4. 1995; *Russia, Bosnia and the near abroad*).

Interesantno je pri tome reći da iste 1992. ruska vlada i vojska podržavaju ruske separatiste u Moldaviji u proglašenju Pridnjestrovske Moldavske Republike. Istim scenarijem je srpska politika „štitila“ svoje manjine tražeći nova teritorijalna rješenja. Bez obzira na jednaku politiku u sličnoj situaciji, Rusija ne podržava Srbiju, nego formalno prihvaća politiku Zapada iako u praksi ne provodi načela koje ona iznosi kao razlog svoga djelovanja.

Suglasnost Rusije s politikom Zapada nije bila dugog vijeka. Pokušaj nagle tranzicije s državnog socijalizma na kapitalizam doveo je do pada gospodarske moći, siromašenje naroda osim malobrojnog sloja oligarha i sukobom izvršne vlasti na čelu s Jeljcinom s predstavnicima zakonodavne vlasti okupljenima u Vrhovnom sovjetu i Kongresu. Sukob je krajem 1993. doživio kulminaciju u tzv. ustavnoj krizi koja je nastala raspuštanjem Kongresa i Sovjeta. Reakcija oporbe je dovela do oružanog sukoba koji je ugašen je tek uz pomoć Jeljcinu odanih vojnih snaga. Taj je događaj sigurno ukazao Jeljcinu na potrebu za učvršćivanjem svoje pozicije te na važnu ulogu koju u tome ima vojni vrh Rusije. Takve unutarnje prilike mogu se protumačiti kao razlog zbog kojeg se Jeljcin priklanja politici koju podržava vojni vrh Rusije. No, promjeni stava nisu podilazili samo uvjeti unutar granica Rusije, nego se uzroci mogu tražiti i u odnosu Zapada i Rusije.

Takvom zaokretu su pogodovale i tadašnje situacije u odnosu između Rusije i Zapada. Reljić (2009; 8) zaokret objašnjava time da se u početku postsovjetskog razdoblja do 2000. godine Rusija trudila i nadala da će biti uvažena kao konstitutivni dio Zapada i partner ravnopravan Sjedinjenim Državama, ali su je one ignorirale u smislu neproglašenog gubitnika Hladnog rata. To je svakako motiv za odrješitije suprotstavljanje američkoj politici krajem stoljeća.

Zapadna politika je 1993. sve više slabila u namjeri očuvanja suvereniteta Bosne i Hercegovine (Fogelquist, 29. 4. 1995; *Russia, Bosnia and the near abroad.*) Te je godine predstavljen Vance-Owenov plan o podjeli BiH na etnički utemeljene oblasti. Rusija je to prihvatila, ali i inicirala ukidanje sankcija da bi se Srbija odobrovoljila i prihvatila takav prijedlog. Istovremeno je Rusija tražila od UN-a uvođenje sankcija Hrvatskoj zbog oduzimanja jednog dijela tadašnje Srpske Krajine (Fogelquist, 29. 4. 1995; *Russia, Bosnia and the near abroad.*)

Bosanski Srbi pregovarali su o tom planu, a istovremeno su srpsko-crnogorske redovne vojne snage ulazile u Bosnu zbog okupacije istočne Bosne. Rusija je tražila na to jači embargo za sve sukobljene strane, ali bi time samo pojačala srpsku prednost u naoružanju. Rusija sve više mijenja pred UN-om svoj stav i prihvaćanje određenja Srba kao agresora u Bosni i Hercegovini. Odgovara joj više nova definicija prema kojoj je u Bosni i Hercegovini na djelu etnički sukob u kojemu se teško može odrediti tko je u pravu, a tko u krivu (Fogelquist, 29. 4. 1995; *Russia, Bosnia and the near abroad.*)

Nove akcije Srbije u Bosni i Hercegovini izazvale su međutim reakciju UN-a i SAD-a koja je podrazumijevala nove sankcije i bombardiranje. Rusija je prvotno bila protiv toga, ali nakon novih srpskih napada i odbijanja od njihove strane predloženog plana Rusija prihvaća jače sankcije i spremna je pridružiti se snagama UN-a Bosni i Hercegovini. Slijedio je Owenov plan o podjeli Bosne i Hercegovine na tri etničke male države spojene u federaciju. Minimalne promjene toga plana unijela je Kontaktna grupa UN-a u kojoj je Rusija bila član. Rusija je zagovarala scenarij u kojemu Srbija pristaje na prekid veza s bosanskim Srbima zbog čega je UN nagrađuje smanjenjem sankcija, a istovremeno Srbiji šalje protuzračno oružje (Fogelquist, 29. 4. 1995; *Russia, Bosnia and the near abroad.*) To se na terenu pokazalo kroz jake napade bosanskih i hrvatskih Srba, uz podršku Miloševića, na prethodno izgubljena područja i sigurnu zonu pod UN-om.

Rusija je nastavila pružati potporu Srbiji protiveći se zračnim napadima koje bi poduzele zapadne sile. NATO je 1994. postavio ultimatum svim silama, a 1995. konačno izvode vojnu akciju „Namjerna sila“ koja će dovesti do prekida sukoba i potpisivanja Daytonskog sporazuma. Rusija se bunila protiv napada, ali je i surađivala sa zapadnim silama u mirovnim snagama u Bosni i Hercegovini.

2.1.2. *Ruska intervencija na Kosovu*

Kalkuliranje Rusije između podrške Srbiji kojom bi Zapadu mogla pokazati svoju snagu i savezništva sa Zapadom kulminirala je na Zapadnom Balkanu 1999. godine krizom na Kosovu i vojnom akcijom NATO-a. Kosovsko pitanje je stavka u odnosu Srbije i Rusije u kojoj se može vidjeti najveći angažman Rusije koji se podudara sa zaštitom srpskih interesa. Motivi takvog stava Rusije opet dovode do iste diskusije o tome preuveličava li se ono tumačenjem Rusije kao zaštitnice Srbije na račun racionalne ruske taktike u politici očuvanja njenih interesa na Balkanu. Timofejev (2010; 23) taj angažman devedesetih godina prošlog stoljeća pokazuje kao nastojanje da se uspostavi mir pod bilo koju cijenu. Mnoge analize dodatan motiv Rusije u sprječavanju NATO-ve intervencije vide u interesu da se NATO ne umiješa u rješavanje situacije koju je Rusija imala s Čečenima (Weitz, *Russia, NATO and Yugoslav wars*).

Nakon neuspješnih pregovora, NATO se odlučuje na vojnu operaciju zračnim napadima, kroz Operaciju Saveznička sila, protiv SRJ koju nisu odobrile ni Rusija ni Vijeće sigurnosti UN-a. Rusija je, međutim, nastavila s pregovaranjem pa je NATO-ova operacija upotpunjena dogovorom između Saveza i Rusije da ruske trupe mogu pod posebnim zapovjedništvom sudjelovati, nakon povlačenja srpske vojske, kao dio mirovnih snaga u zaposjedanju i kontroli teritorija.

U lipnju 1999. godine, za vrijeme primirja je rusko Ministarstvo obrane izvelo iznenadnu akciju u kojoj je kopnenim putem iz Bosne i Hercegovine prebacilo svojih 186 padobranaca koji su zauzeli zračnu luku Slatina na Kosovu. Očekivao se sukob s britanskim snagama NATO-a, ali do njega nije došlo odlukom britanske vojske. Koliko je god to bilo otvoreno sukobljavanje i spremnost za vojni sukob sa snagama NATO-a, 2000. su te sukobljene strane potpisale sporazum čije su posljedice bile raspoređivanje ruskih vojnika između američkog, francuskog i njemačkog sektora. (Reljić, 2009; 9-10). Angažman na terenu prekinula je Rusija 2003. i u Bosni i Hercegovini i na Kosovu povlačeći svoje trupe koje su joj vjerojatno bile potrebnije na drugim područjima.

2.1.3. *Uloga NATO-a u rusko-srpskom odnosu od 1991. do 2000. godine*

NATO ima veoma važnu ulogu u rusko-srpskom odnosu od 1991. do 2016. godine. NATO se proširio nakon raspada Sovjetskog Saveza i tako prijeti Rusiji preuzimanjem glavnog utjecaja na postsovjetska područja i tradicionalne zone sovjetskog utjecaja. Zadržavajući utjecaj i

iskorištavajući sklonost koju prema njoj ima Srbija, a posebno određene političke struje, Rusija može spriječiti ulazak Srbije u NATO, ali i BiH i Crne Gore računajući na Republiku Srpsku u prvoj i prosrpski orijentirane političke stranke u drugoj zemlji koje su pod utjecajem stavova srpske politike. Pokazat će se da na Crnu Goru neće imati taj utjecaj.

Od 1991. do 2000. Miloševićeva vlada, ali i šira politička scena i javnost uopće pokazuju glasno netrpeljivost prema Savezu. Konkretnan povod su pružili sukobi interesa i NATO intervencije u BiH za vrijeme rata na prostorima bivše Jugoslavije, a posebice bombardiranje SRJ 1999. godine. O tome će detaljnije biti riječi prilikom predstavljanja odnosa Srbije prema BiH, a za odnos Rusije i Srbije je značajno da je nakon bombardiranja Srbija pokrenula proces pripajanja SRJ rusko-bjeloruskoj zajednici država. Još je značajnije da je ta ideja ostala na stupnju pokretanja procesa jer ni Rusija ni Srbija za to nisu uložile napore, nego je sve ostalo na papiru (Reljić, 2009; 7). To može ići u prilog tezi da nema pragmatičnih razloga koji bi bili dostatni za takvu jednu zajednicu. Poticanje ulaska Srbije u takvu zajednicu treba sagledati isključivo kao korak protiv NATO-a i iskazivanje suprotnosti, a ne kao neki ozbiljan plan za realizaciju.

2.2. Odnosi Rusije i Srbije nakon 2000. godine

Pod pritiskom burnih događanja u devedesetim godinama prošlog stoljeća, početkom 2000. stvorena je Demokratska opozicija Srbije (DOS) u kojoj je bilo 18 oporbenih stranaka i koja je dobivala sve veću podršku građana. Na izborima za Skupštinu SRJ 24. rujna uz koje su se održavali i neposredni izbori za predsjednika SRJ pobijedila je oporba, ali je vladajući režim probao osporiti tu pobjedu. Pobunjeni su građani podigli ulične demonstracije 5. listopada i svrgnuli postojeću vlast. Novi premijer postaje Zoran Đinđić, a predsjednik SRJ Vojislav Koštunica. Sljedeće godine je Milošević izručen Međunarodnom sudu za ratne zločine na području bivše Jugoslavije u Den Haagu i tako još jednom označava kraj jednog razdoblja. Đinđićeva će vlast biti prekinuta uspješno izvedenim atentatom na njega, ali ni stranke iz DOS-a se ne uspijevaju zadržati dugo pa 2003. na izborima pobjeđuju stranke izraženijeg nacionalnog ili radikalnog karaktera. Ta je struja, uz smjenjivanje u međuvremenu, i 2016. na vlasti. Promjena vlasti u 2000. označila je povijesnu promjenu prelaska u demokratski politički život u Srbiji.

U Rusiji se događa gotovo jednako značajna promjena vlasti. Smjena predsjednika u Rusiji s kojom Jeljcin odlazi, a na čelo države dolazi Vladimir Putin označava početak jačanja ili oporavka Rusije, u gospodarskom, vojnom i socijalnom smislu, pa i odvažniji njen nastup na međunarodnoj sceni.

Putinovo vrijeme obilježava cijelo 21. stoljeće u ruskoj povijesti bez obzira na to što ga je na predsjedničkom mjestu od 2008. do 2012. zamijenio Medvedev. Prvi dan 2000. postaje dakle privremenim predsjednikom Rusije, a od svibnja iste godine preuzima službeno tu funkciju i na njoj je do danas osim već navedenog četverogodišnjeg razdoblja. Putinovo se vrijeme može opisati kao napor za vraćanje međunarodnog ugleda Rusije, odnosno njenog značaja u pitanjima svjetske politike. Takva će nastojanja, uvijek, izazvati više burnih događanja i izazova u vanjskopolitičkim odnosima kada je u pitanju jedna velika zemlja i sila kao Rusija, nego kada je riječ o zemlji kao što je Srbija koja nema niti dovoljno kapaciteta niti lidere za takve pokušaje. Vladimir Putin, pokazao se upravo kao takav jedan lider, i na predsjedničkoj i na premijerskoj funkciji. Putin postaje sinonim za karizmatičnog predsjednika kojega domaća javnost snažno podržava. Predsjednikovi suradnici i odgovorna tijela u političkom ustroju Rusije imaju slabiju funkciju i toliko se rijetko spominju da Putinova vanjska politika postaje sinonimom za vanjsku politiku Ruske Federacije i ostavlja se dojam da predsjednik u ovom smislu ne samo da zastupa, nego i određuje službeni stav svoje zemlje o vanjskopolitičkim pitanjima.

Koliko je Rusija i u prvom desetljeću važan čimbenik za Srbiju govori i činjenica da je u Srbiji objavljeno najmanje 30 knjiga o suvremenoj Rusiji, a da pri tome nije objavljeno ni približno toliko knjiga o Sjedinjenim Državama i drugim zemljama na Zapadu. Njihovi naslovi sugeriraju tumačenje dolaska Putina kao početka uzdizanja ruske moći i interesa za položaj Rusije u kontekstu odnosa Istoka i Zapada. (Jovanović, 2010; 14). Radomir Smiljanić autor je koji se ističe po velikom broju objavljenih djela o Istoku i Zapadu i odnosima Rusije i Srbije. U svom je rusofilskom maniru osnovao Udruženje srpsko-ruskih klubova „Putin“ i u svom novom književnom projektu „Trilogija rasula“, ističe ulogu Rusije kao spasiteljice Srbije od komadanja i preobrazbe u jedan od protektorata Europske unije (Milosavljević, 7. 11. 2007; *Samo nas Rusija može spasti*).

Što se Srbije tiče, ona se poslije demokratskog puča u Beogradu 2000. godine posvetila članstvu u EU i stvaranju bližih veza s NATO-m koji se može shvatiti kao sinonim za Zapad.

Nakon ubojstva liberalnog premijera Đinđića, na vlast dolazi konzervativna struja koju predstavlja Demokratska stranka Srbije s Vojislavom Koštunicom na čelu. On je od 2000. do 2003. bio predsjednik SRJ, a potom premijer Srbije do 2008. godine. Konzervativna nacionalna struja u svojoj primarnoj ideologiji ima jače izraženu proruskiju orijentaciju pa je to bitno pridonijelo promjenama u srpsko-ruskom odnosu koje su uslijedile.

Koliko je početak 2000-ih svjedočio zahlađenju diplomatskih odnosa, toliko se nakon 2007. može govoriti o njihovom intenziviranju. Napori da se takav intenzitet realizira već su poduzeti od dolaska Koštunice na vlast što se može zaključiti i po šest njegovih susreta s Putinom do 2008. godine (Reljić, 2009; 11). Tomu je pridonijelo zaoštavanje odnosa sa Zapadom 2005. godine koje je opisano u daljnjem tekstu.

Ugovor o izgradnji baze za izvanredne situacije pokraj Niša bio je motiv posjete ruskog predsjednika Medvedeva Srbiji. Gospodarska i sve jača kulturna suradnja pojačana je i podrškom službene Moskve Republici Srpskoj što je, uz podršku Srbiji u rješavanju kosovskog pitanja, osiguralo popularnost i utjecaj Rusije u Srbiji. Od ogromne važnosti za zbližavanje dvije zemlje bila je suradnja na području energetske politike. Na kulturnom i znanstvenom području poduzeto je dosta aktivnosti na promicanju ruske kulture i dostignuća uopće. Tako se u Novom Sadu otvara ogranak organizacije Ruski svijet 2005. godine. U Beogradu je 2013. otvoreno predstavništvo Ruskog instituta za strateška istraživanja i Kulturni centar Ruska kuća. U Srbiji je 2014. bilo aktivno nekoliko fondacija kao što su Javni diplomatski fond Gorchakov, Strateška kulturna fondacija, Centar nacionalne slave, Fond za rusku nekropolu u Beogradu koji je stvoren samo za Srbiju i drugi (Szpala, 2014; 4). Szpala (2014; 4) uočava porast broja događaja koji se u Srbiji odvijaju pod sponzorstvom ruskih organizacija i fondova kao što su Forum mladih lidera u Novom Sadu, Dani ruske kulture, Dani ruskog filma i drugi događaji.

Rusija djeluje i kao saveznik i zaštitnik u pitanjima sigurnosti. U razornim poplavama 2014. u pomoć oštećenima Rusija je poslala najmanje tri konvoja humanitarne pomoći (Szpala, 2014; 4). Ruski inženjeri od travnja 2009. surađuju na uklanjanju bombi zaostalih od bombardiranja 1999. godine (Petrović, 2010; 28b).

Detaljno nabrojanje svih razina i primjera rusko-srpske suradnje prešlo bi okvire ovoga rada s obzirom na istraživačko pitanje i hipoteze oko kojih se gradi. Dovoljno je, u te svrhe, navesti

nekoliko primjera kao svjedoka intenzivnog odnosa u društvu i kao posljedica političkih odnosa. Kroz daljnji tekst ovoga poglavlja pokazat će se kako su se srpsko-ruski odnosi realizirali kroz nekoliko političko-gospodarskih pitanja koja su se nametnula svojom važnošću u tom razdoblju.

2.2.1. Kosovsko pitanje

Kosovo je pitanje koje i u ovom razdoblju ostaje gorućim pitanjem srpske politike i nacionalizma, odnosno patriotizma. Očekivanja od Rusije po pitanju podrške po tom pitanju, utemeljena ili neutemeljena, bila su velika jer je Rusija bila zapravo jedini mogući oponent mišljenju Zapada. Bez obzira na to, početak novog stoljeća donosi po tom pitanju znakove zahlađenja odnosa Rusije prema angažmanu na Kosovu. Rusija povlači vojne snage iz Bosne i Hercegovine i s Kosova 2003. godine. Tim potezom daje do znanja da ne pruža bezuvjetnu podršku Srbiji i da će svoje stavove o tome ograničiti strogo na diplomatsko područje. Tomu je pridonio spomenuti Helsinški sporazum i presijecanje puta od Rusije do Kosova NATO-ovim rasporedom snaga što je otežavalo njihovu komunikaciju i onemogućilo održavanje poželjnog stanja vojske (Reljić, 2009; 9-10). Bio je to, bez obzira na bilo kakve diplomatske taktike, poraz Rusije.

Pregovori o budućem statusu Kosova ne donose Srbiji dobre vijesti. Postaje jasno da će velike zemlje EU uz SAD podržati odvajanje. Kada je pitanje Kosova počelo ulaziti u svoju završnu fazu 2006. godine, Rusija se ponovo angažira u srpskoj politici kao podrška Srbiji unutar međunarodnih organizacija. Za razliku od posljednjeg desetljeća u prošlom stoljeću, Rusija sada pokazuje oštrij stav od onoga koji je isključivo postavljao mir kao cilj koji treba postići na Kosovu (Timofejev, 2010; 23). Rusija je sada sve više i izravnije kritizirala Ameriku da mimoilazi međunarodno pravo i želi podijeliti zemlju po svom nahođenju, a kritike se odnose i na veći dio EU koji je podržavao američku politiku (Reljić, 2009; 11).

Od 2007. posebno je za Srbiju aktualno pitanje mogućeg veta koje Rusija može uložiti u Ujedinjenim narodima prilikom odlučivanja o budućem statusu Kosova. Kroz 2007. i 2008. godinu, kako pregovori napreduju i približavaju se kraju, opet je stvoreno plodno tlo za upućivanje pogleda iz Srbije prema Rusiji, veličajući njenu prošlost i noviji oporavak i očekujući pomoć i oslonac u rješavanju jednog tako važnog pitanja. Pri tome je takvo oslanjanje imalo „mahom emotivnu i iracionalnu osnovu koja je ležala u bliskosti naroda

(definiranog etnički, a ne građanski) te u zajedničkom vjerskom i kulturnom naslijeđu koje bi trebalo... jednostavno prevesti na političku razinu“ (Petrović, 2010a; 5).

Iracionalnost nije ležala samo u smislu precjenjivanja bliskosti između dvije zemlje, nego i precjenjivanja ruske moći da pomogne u rješavanju tog pitanja. Rusija se zaista bunila protiv odvajanja Kosova, ali njen stav izgleda nije bio bitan te 17. 2. 2008. Kosovo proglašava neovisnost i dobiva odmah priznanje vodećih europskih zemalja. Nisu ga priznale, uz Srbiju ni Rusija, ali ni druge zemlje kao što su Rumunjska, Moldavija i Cipar i Venezuela. Prve tri nabrojene, kao i Rusija, pred svjetskom zajednicom tumače da bi priznanje bilo odobravanje kršenja međunarodnog prava, a Venezuela na primjer nije Kosovo priznala jer ga smatra državom nastalom zbog pritiska SAD-a (Burgen, 2014; 1). Mnoge ga države posredno priznaju kroz priznavanje kosovskih putovnica ili primanjem Kosova u neke organizacije u kojima su i zemlje koje ga službeno nisu priznale.

Kada je postalo jasno da će Kosovo dobiti status kakav Srbiji ne odgovara, ona će to uz pomoć Rusije pokušati riješiti na pravnom području i maksimalno usporiti i eventualno onemogućiti priznavanje Kosova (Petrović, 2010a; 6). Rusija kao stalna članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i OESS-a u kojima ima pravo veta znatno je pomogla tom cilju onemogućujući ulazak Kosova u neke međunarodne organizacije čime bi se potvrdilo njegovo međunarodno priznanje. Iskoristila je pravo veta i pridonijela izglasavanju Rezolucije A/63/L.2 u UN-u kojom se od Međunarodnog suda pravde tražilo mišljenje o legalnosti jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova (Petrović, 2010a; 6). Angažman Rusije oko tog pitanja doveo je do definicije Rusije kao jednog od stupova srpske vanjske politike (B92.net, 12. 1. 2009; *Tadić:EU najvažniji cilj*).

Rusija je osporavala priznanje Kosova iako joj u nekim situacijama odgovara da, ako priznaju Kosovo, zapadne sile istu politiku primijene na postsovjetski prostor. Tako bi od zapadnih sila onda trebalo računati na priznanje Pridnjestrovske Republike. Moldavija kojoj ne odgovara priznanje te separatističke tvorevine, neće ni priznati Kosovo. Jednako tako je i s Abhazijom i Južnom Osetijom, gruzijskim pokrajinama koje su se odcijepile i dovele do gruzijske krize 2008. godine. Do danas nisu priznate u onoj mjeri u kojoj je Kosovo priznato. Rusija je priznala neovisnost tih pokrajina i time dovela u pitanje načela po kojima se protivi priznanju Kosova. Pod opravdanjem prava naroda na samoopredjeljenje i sprječavanje sukoba i ljudskih žrtava snažno bi se istaknulo njeno nepriznavanje Kosova. S druge strane, priznanje Kosova

nikako ne bi bilo poželjno kao uzor npr. čečenskim separatistima i u tom je smislu Rusija dosljedna.

Srbija je u Rusiji dobila snažnu podršku u odnosu prema drugim međunarodnim akterima. Ona je, zauzvrat pruža natrag pa tako npr. što se tiče krize u Gruziji, Srbija na međunarodnoj razini podržava stavove Rusije, protivi se rezoluciji Opće skupštine Ujedinjenih naroda o pravu interno raseljenih lica na povratak u Abhaziju i pokazuje simpatije prema inicijativi tadašnjeg predsjednika Medvedeva o zaključenju novog Ugovora o sigurnosti u Europi (Petrović, 2010; 25b). Kao što i Rusija, kada se postavi pitanje usporedbe s Južnom Osetijom i Abhazijom, niječe ikakvu sličnost Kosova s tim pokrajinama i ikakvu mogućnost da priznanje na Kosovu može biti paradigma za rješavanje separatističkih konflikta jer je to poseban slučaj, tako i Srbija naglašava kako te dvije pokrajine mogu biti priznate kao neovisne, ali Kosovo ne. (Radio Eho Moskve, 28. 12. 2012; *Nikolić: Abhazija i Južna Osetija mogu biti nezavisne, Kosovo ne*).

Takva međusobna podrška oblikovala je Srbiju i Rusiju kao partnere na međunarodnoj diplomatskoj pozornici. Odnosi sa Srbijom otvorili su put Rusiji na Balkan iako se ne može reći da je to isključivo zasluga Srbije. Njen angažman na Zapadnom Balkanu pokazuje želju da na tom području proširi svoj utjecaj kao jedan od načina postizanja statusa geopolitičke sile kakvu je imao Sovjetski Savez. Pomoć oko Kosova bila je dostatan razlog Srbiji da uspostavi bliske odnose s Rusijom i u drugim političkim pitanjima. Još više se ta sklonost pokazala u gospodarskoj suradnji, posebice u vezi snabdijevanja energijom o čemu će više biti riječi u nastavku rada.

Rusija nije svojim angažmanom pomogla Srbiji da onemogući Kosovo u proglašenju neovisnosti koje je dobilo priznanje većine zapadnih zemalja, ali je poduzela mjere kojima je mogla izraziti svoje negodovanje. Kosovo, osim što nije dobilo univerzalno priznanje, ne može biti članom međunarodnih organizacija na globalnoj razini kao što su Ujedinjeni narodi. U literaturi se diskutira o toj podršci i, između ostalog, navodi se da je položaj Rusije po tome obrana načela teritorijalnog integriteta i suvereniteta (Petrović, 2010; 28). To načelo Rusija želi obraniti radi svojih interesa u graničnim područjima. Takvim tumačenjem racionalizira se iskazana podrška, ali je ne treba podcijeniti samo zato što je utemeljena na vlastitim interesima, a ne na pružanju podrške Srbiji kao takvoj. Jedna od ruskih interpretacija svog

djelovanja na Kosovu, predstavljena Srbima, jest upravo suprotna i objašnjava da se Rusija na Kosovu ponašala moralno, a ne pragmatično (Kolerov, 2010; 71)

Srbija se u svakom slučaju pomirila, djelomično i odustala od prvotnog polaganja prava na kontrolu kosovskog teritorija. Priznanje Kosova od drugih država naravno predstavlja za Srbiju nepoželjan scenarij. Od Rusije je podrška u tom smislu bila očekivana kao i od BiH gdje je to zasluga Republike Srpske, ali je negodovanje izazvalo crnogorsko priznanje Kosova koje se po nekim, opet tradicionalnim i iracionalnim uvjerenjima nije smjelo dogoditi.

U pregovorima EU i Srbije Kosovo ostaje spornom točkom i, iako su napravljeni određeni koraci približavanja tome, priznanje još uvijek ostaje neprihvatljivim stavom. Srbija je ipak poduzela korake koji su neki mali koraci prema priznanju: priznala je osobne iskaznice, registarske pločice i carinske dokumente Republike Kosovo 2011. godine. Sljedeće godine, na primjer, Srbija i Kosovo uvode tzv. časnike za vezu koji imaju funkciju veleposlanika i počinju zajednički upravljati državnom granicom između sebe. Uspostavljene su trajne granice, Kosovo je dobilo svoj telefonski prebroj, a jedna od važnijih stavki je obvezivanje Srbije da neće ometati Kosovo na putu prema europskim integracijama i da neće poticati druge da to čine iako se među kosovskim analitičarima čuje kako je to samo dvostruka igra Srbije te da već sad priječi ulazak Kosova u međunarodne organizacije kao što su UNESCO i INTERPOL (Zejneli, A., 28. 8. 2015; *Kosovski analitičari o bečkoj Deklaraciji: Srbija nastavlja politiku duplih aršina*).

2.2.2. Crna Gora u odnosu Srbije i Rusije

Crna Gora je dolaskom Demokratske Partije Socijalista (DPS) na vlast intenzivirala pitanje crnogorske samostalnosti koje se i ostvarilo referendumom 2006. godine. Odvajanje od Srbije i propadanje države Srbija i Crna Gora prošlo je u duhu dobrosusjedskih političkih odnosa iako je značajan dio stanovništva, kao i cijela oporbena politika, bio razočaran tim rezultatom. Tradicionalno, pogotovo u jugoslavenskom dijelu svoje povijesti, veliki je dio stanovništva Crne Gore okrenut Srbiji kao matičnoj zemlji i Srbima kao narodu kojem pripadaju. Takva podjela i danas postoji u crnogorskom društvu, a i općenito među političkim strankama u zemlji. Prosrpski orijentirani svjetonazor utječe i na veću sklonost prema Rusiji i slavenstvu kao ujedinjavajućem čimbeniku. Zagovornici samostalnosti Crne Gore pretežito su proeuropski usmjereni pa današnja politika i ide u europskom smjeru.

Rusija je u Crnoj Gori imala, slično kao u Srbiji, strateškog partnera i podršku za ostvarenje svojih ciljeva na Balkanu i dalje. Gospodarski interes koji je imala prema Crnoj Gori, Rusija je i pokazala nakon njenog osamostaljenja. U prvom je desetljeću novog stoljeća Rusija izvršila masivan gospodarski utjecaj na Crnu Goru. Ruski poduzetnici uložili su dvije milijarde američkih dolara, a oko 30000 Rusa je kupilo zemlju i nekretnine u Crnoj Gori (Reljić, 2009; 22). U kontekstu srpsko-ruskih odnosa, osamostaljenjem Crne Gore Srbija je izgubila značajan element gospodarske suradnje koju Rusija ima sa samostalnom Crnom Gorom i u kojoj Srbija više ne sudjeluje.

Što se političkog utjecaja tiče, Rusija i s Crnom Gorom ne pokazuje otvoreno nakane da je spriječi u europskom putu. Zahtjev za članstvo u EU Crna Gora je predala 2008., od 2010. ima status kandidata, a od 2012. ušla je u pregovaračku fazu procesa priključivanja. Ono što Rusiji može više smetati, a i Srbiji, odluka je Crne Gore o ulasku u NATO čime dodatno pokazuje udaljavanje od svoje vezanosti uz srpsku politiku i orijentaciju prema zapadnim silama. Time je Srbija, iz aspekta Rusije, podbacila i u jednom stupnju izgubila na važnosti što se tiče ciljeva koje Rusija uz njenu pomoć može postići.

Kao što se vidjelo u drugim situacijama, Rusija i Srbija važu između stava koji od njih očekuje Zapad i onoga koji mu se protivi kad su u pitanju moguća kompromitiranja njihovih interesa. Tako samostalnost i proeuropska politika Crne Gore kod Srbije i kod Rusije ipak izazivaju i reakcije kojima se izražava neslaganje s takvom politikom i želja da je se promijeni. Putin u vezi toga izražava nadu i usmjerenje crnogorskoj vanjskoj politici da bude izbalansirana i poziva se na dugu povijesnu suradnju i prijateljstvo između dvije zemlje (Vijesti.me, 9. 11. 2016.; *Putin: rukovodstvo Crne Gore da vodi izbalansiranu spoljnu politiku*).

Bit će zanimljivo vidjeti rezultate istrage o planiranom terorističkom napadu na Crnu Goru, svakako na njenog premijera, koji je navodno isplaniran u Rusiji, a trebala ga je izvesti skupina u kojoj su bili Rusi i Srbi (HINA, 19. 10. 2016; *Poslijeizborna drama u Crnoj Gori. Đukanićevoj stranci 36 mandata, osumnjičenima za terorizam 30 dana pritvora*). O istinitosti tih optužbi i detaljima navodnog plana više će se moći reći nakon završetka istrage kada budu objavljene sve pojedinosti na razini dokaza, a ne nagađanja u medijima. To bi bacilo novo svjetlo na srpsko-ruske odnose i odnos i interese obje zemlje u Crnoj Gori. Za sada su i srpska i ruska vlada diplomatski ponudile suradnju u istrazi kao zajedničkom interesu.

2.2.3. Energetska politika

Jedno od važnijih pitanja iz prvog desetljeća ovog stoljeća u Europi bilo je vezano za naftno-plinsku politiku Rusije koje nije mimoišlo Srbiju i njihove odnose. Već 2005. otvorene su prve benzinske crpke ruskog naftnog giganta Lukoil u Srbiji. To se svakako moglo protumačiti kao nagovještaj privredne politike koju će Rusija provoditi sljedećih godina i u jugoistočnoj Europi, ali i šire. Sam taj događaj, međutim, nije izazvao osobitu pozornost javnosti na Zapadu (Reljić, 2009; 22).

Raspravljalo se 2008. i 2009. u vezi potpisivanja aranžmana s Rusijom i prodajom Naftne industrije Srbije. Energetski odnosi Rusije i Srbije ponovno su oživjeli i ušli u novu fazu otkad je potpisan (25. 1. 2008) i ratificiran (10. 9. 2008) međunarodni energetski sporazum kojim Gazprom dobiva 51% Naftne industrije Srbije, ali i daje obećanje o izgradnji plinovoda Južni tok, proširenju podzemnog skladišta prirodnog plina u Banatskom Dvoru i modernizaciji rafinerije, cjevovoda i drugih tehnoloških elemenata te naftne industrije (Rapaić; 2009; 533). Južni tok bi donio Srbiji ogromnu korist. Ona je zemlja koja nije imala alternativnog izvoznika plina, a izgradnja Južnog toka preko njenog teritorija bi joj omogućila da ne bude samo sigurni uvoznik, nego bi i ostvarivala prihode od uvoznih taksi.

Polarizacija stavova o takvoj suradnji s Rusijom odražava polariziranost, u Srbiji vrlo često ekstremnu i ostrašćenu, prema Rusiji i Zapadu uopće. S jedne strane dio oporbe i javnosti negoduje tumačeći jeftiniju prodaju kao politički potez kojim se Srbija odužuje i traži podršku oko kosovskog pitanja. Tako npr. Čedomir Jovanović, vođa Liberalno-demokratske partije, takav ugovor smatra pokleknućem Srbije pred Rusijom zbog Kosova. Izjave brojnih javnih osoba u Srbiji iz tog razdoblja jednako se protive prodaji i dodvoravanju Rusiji. (Jovanović, 2010; 12).

Ovo sukobljavanje ponovo pokazuje dvije struje u Srbiji, onu okrenutu Zapadu i onu okrenutu Rusiji, onu okrenutu trendovima koje nudi Zapad ili onim tradicionalnim, pravoslavlja i slavenstva, koje Srbija vidi u Rusiji.

Na kraju, od projekta Južni tok se odustalo, ali je Rusija dobila vlasništvo nad većinskim dijelom energetskog sektora Srbije pa tako i značajan utjecaj u njenom gospodarstvu i politici. Vodili su se u tom razdoblju i mnogi drugi razgovori oko drugih ruskih ulaganja u srpsku privredu, ali do realizacije nije došlo. Suradnju na gospodarskoj razini dokumentirano se tako

svodi na ugovore o slobodnoj trgovini između tih zemalja i suradnju u plinsko-naftnoj privredi. (Petrović,2010; 6a).

Treba se naglasiti da Srbija nije jedina zemlja na Zapadnom Balkanu s kojom je Rusija potpisala energetske ugovore, ali je u Srbiji i Republici Srpskoj njena prisutnost najosjetnija (Petrović,2010; 6) što govori o utjecajima koji prelaze granice gospodarske prirode odnosa. Jednako treba istaknuti da je osim tog energetskeg sektora, gospodarski upliv Rusije u Srbiju gotovo neosjetljiv. U razdoblju od 2005. do 2013. ruska ulaganja u Srbiju iznosila su svega 4,5% ukupnih stranih ulaganja (Szpala, 2014; 2).

2.2.4. Rusija i Srbija oko približavanja Rusije EU i NATO-u

I u dosadašnjem tekstu se govorilo, a posebno će se govoriti u sljedećem poglavlju rada, o odnosu Rusije i Srbije prema EU i NATO-u. Budući da je to aktualna i složena situacija u ovom stoljeću i može je se sagledati s više strana, u ovom se potpoglavlju kratko daje osvrt samo na ruski odnos prema srpskoj politici prema EU i NATO-u.

Kada je ruski veleposlanik Konuzin početkom 2009. pozvao je Srbiju da ne zaboravi svoj status vojno neutralne zemlje i da samo Rusija može biti strateški partner za Srbiju, bivši glavni tajnik NATO-a Jaap de Hoop Scheffer za nekoliko je dana naglasio u srpskim medijima da ulazak u EU obično ide zajedno s ulaskom u Savez (Reljić, 2009; 15). U takvim se izjavama ogleda važnost koju ulazak Srbije u NATO ima i za NATO i za Rusiju, ali zasigurno Srbija nije jedina ni najvažnija zemlja čije bi vojno partnerstvo htjeli imati i NATO i Rusija.

Stav prema ulasku Srbije u Europsku uniju razlikuje se od stava Rusije prema NATO-u po jednoj bitnoj činjenici, a to je da se Rusija ne bori s Unijom za teritorij u jugoistočnoj Europi, odnosno na Zapadnom Balkanu, već ima stav koji odaje svijest o proeuropskoj orijentaciji tih država (Reljić, 2009; 32). No, stav neprotivljenja sigurno nije određen samo tim uvidom, već i u sagledavanju potencijalnih koristi koje bi iz toga mogle proizići. Kada bi Rusija zadržala postojeći utjecaj među zemljama Zapadnog Balkana, a to se posebno odnosi na Srbiju, koje bi ušle u EU, omogućio bi joj se bliži gospodarski upliv u EU i intenzivnija suradnja općenito. Moguće je da bi i EU time dobila jedan drugačiji odnos prema Rusiji koji bi uključivao više konstruktivnih konkretnih djelovanja u zajedničkom interesu. No, teško je to zamisliti bez riješenih odnosa i stabilnosti u regiji.

3. ULOGA PRAVOSLAVNE CRKVE U ODNOSU RUSIJE I SRBIJE

Pravoslavlje je osnova religioznih i crkvenih veza Rusije i Srbije, a može se reći i temeljni element duhovnih veza između dvije zemlje. Rusija je kao zaštitnica pravoslavaca istaknuto djelovala u 18. stoljeću u Rusko-turskom ratu i kroz događaje 19. stoljeća. Dvadeseto stoljeće u obje je zemlje obilježeno uspostavom socijalističkog i komunističkog režima koji su promovirali ateistički svjetonazor. Crkva je u to vrijeme maknuta na marginu javnog života pa je imala i manje aktualnog utjecaja na odnos Rusije i Srbije, ali samim svojim postojanjem je čimbenik zajedništva koji približava ta dva naroda. Snaga tog čimbenika podređena je ipak pragmatičnim političkim i gospodarskim ciljevima i nema važnu ulogu u donošenju političkih odluka.

Ruska i Srpska pravoslavna crkva nakon pada socijalističkog režima doživljavaju renesansu u smislu njihovog djelovanja u javnom životu. Kako svako vrijeme nosi svoje specifičnosti, tako se i odnos te dvije crkve ne vraća na neke već postojeće obrasce iz prošlosti, već zadobiva nove karakteristike. Budući da je sekularizacija religije globalna pojava suvremenog razdoblja, može se pretpostaviti da se to događa i s pravoslavljem u obnovi uloge koju ima u društvu u Srbiji i Rusiji. Vukomanović, (2016; 270-271) opisuje tu sekularizaciju u novom stoljeću kao pretežito manifestiranu kroz politizaciju crkve s jedne, a pružanje ideoloških okvira nekim državnim institucijama s druge strane. Deficit utjecaja autor uviđa u civilnom društvu u kojem bi se zapravo trebali najviše očitovati utjecaji duhovnosti koje Crkva kao predstavnik religijskog učenja prvenstveno ima.

Procvat utjecaja crkve na javni život ide sporije u Srbiji nego u Rusiji. U literaturi se navodi da obnova aktivnosti Srpske crkve nije bila u onom stupnju u kojemu se to očekivalo krajem osamdesetih kad se već mogao predvidjeti skori pad socijalizma (Blagojević, 2005; 27). Ni Miloševićev režim koji se održao i nakon 1991. nije poticao takvu aktivnost pa se o jačem intenzitetu odnosa Crkve i države i novim uvjetima u kojima koegzistiraju može govoriti nakon političke promjene 2000. godine.

Pravoslavne crkve jesu autohtone, ali Ruska pravoslavna crkva zadržava svoju funkciju nadležne crkve u postsovjetskim državama, osim u Gruziji, a djelomično i u Ukrajini čiju autonomnu Crkvu ne priznaje. I u postsovjetskom prostoru i među zemljama na Zapadnom

Balkanu s dominantnom pravoslavnom kršćanskom populacijom postaje čimbenik zajedništva i često se predstavlja u tim zemljama kao njihova zaštitnica. Sekularizacija religije u Rusiji, kao i u drugim državama najjasnije se vidi kroz približavanje političara Crkvi. Predsjednik Medvedev Rusku crkvu definira kao najveću i najrespektabilniju socijalnu instituciju u Rusiji (Anihhchuk, 3. 2. 2011; *Russian Orthodox Church allowed to enter politics*). Sekularizacija ima odraz npr. u odluci Ruske pravoslavne crkve iz 2011. o dopuštenju sudjelovanja u politici svom svećenstvu. Takvu je odluku Crkve Kremlj podržao, a kritizirali su je borci za ljudska prava koji naglašavaju ugroženost Ustava takvim približavanjem Crkve državi i ugroženost muslimanske manjine kao negativnu posljedicu tog oblika sekularizacije Crkve. (Anihhchuk, 3. 2. 2011; *Russian Orthodox Church allowed to enter politics*).

Problem autokefalnosti pravoslavnih crkava, odnosno prava pravoslavnog naroda da osnuju svoju samostalnu crkvu u državi u kojoj žive, dugotrajan je problem s kojim se bori srpska ili, bolje rečeno, pravoslavne crkve iz njenog okruženja (npr. Gaćeša, 2007). U ratnim događanjima i raspadu SFRJ ono je dobilo posebnu važnost. U glasniku Srpske pravoslavne crkve novonastala situacija tumači se na sljedeći način: “Bez obzira na raspad versajske, odnosno Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, jurisdikcija Srpske Pravoslavne Crkve i dalje se prostire na sve pravoslavne na toj teritoriji.” (Glasnik SPC, lipanj 1996. prema: Tomanić, 2001; 123). Takvo određenje jasno objašnjava kako Srpska pravoslavna crkva neće prihvatiti Crnogorsku pravoslavnu crkvu. Još je onda jasnije da se u okruženju neće osnovati Hrvatska pravoslavna crkva, Slovenska pravoslavna crkva i pravoslavne crkve u državama gdje pravoslavni narod nije u većini.

Takav stav Srpske pravoslavne crkve nije u devedesetima ostao na razini takvih teorijskih objava, nego je svojim porukama usmjeravala ratno djelovanje. O tome svjedoči *Apel srpskom narodu i svetskoj javnosti* iz 1994. u kojemu Crkva poziva srpski narod u susjednim državama da stanu u obranu prava i sloboda protiv mirovnog plana Kontakt grupe koje su nužne da Crkva ne ostane „bez svojih: Žitomislića na Neretvi ili Saborne crkve u Mostaru ili crkve Sopotnice na Drini, Manastira Krke ili Krupe u Dalmaciji, Ozrena i Vožuće u Bosni, Prebilovaca u Hercegovini ili Jasenovca u Slavoniji” (Glasnik SPC, lipanj 1996. prema: Tomanić, 2001; 123). Sekularizacija Crkve u Srbiji i njena glasna uloga u društvu tako se pokazala odmah po raspadu države u kojoj je dotad bila inferiorna i potpuno odvojena od državnih pitanja. Ratni su uvjeti donijeli poistovjećivanje religijskih i crkvenih obilježja sa zaraćenim stranama koje su zaista i bile označene različitom većinskom religijskom

pripadnošću svojih naroda, pa je Crkva tako dobila i dodatno opravdanje da se umiješa u aktualna politička pitanja. I u mirnodopskim uvjetima, političko razdvajanje teritorija Crne Gore izazvalo je crkveni sukob i nepriznavanje Crnogorske od strane Srpske pravoslavne crkve. Teritorijalna odvajanja potencijalna su opasnost za jurisdikciju crkve i time je čine pozvanom da se bavi takvim pitanjima (Vukičević, 2013; 42-43).

Ideja Rusije kao zaštitnice svih Slavena ima i uzroke i posljedice u ideji Rusije kao „majke pravoslavlja“. Ideja o ruskom narodu kao jedinom *bogonoscu* pa onda i *ruskom Kristu* koje je prvi iznio Dostojevski (Barbalić, 1972; 136), ni kad je uobličena u manje radikalne teze, ne stavlja u podređen položaj samo druge religije nego i druge pravoslavne crkve pa tako i Srpsku. Kao i u sekularnim diplomatskim odnosima, i u odnosima između dvije crkve formalno vladaju bliski, prijateljski odnosi koji se uvijek naglašavaju prilikom susreta crkvenih predstavnika. Patrijarh Moskve i cijele Rusije Kiril je tako u susretu sa srpskim patrijarhom Irinejem naglasio „bratsku“ prirodu odnosa između njihovih crkvi i povijesno prijateljstvo dva naroda i dvije države. (vesti-online.com, 19. 11. 2016; *Srbi i Rusi uvek se zajedno borili za slobodu*).

Pravoslavlje se u odnosu Rusije i Srbije više očituje kao zajednički stav prema sekularnim događajima nego kroz intenzivnu suradnju koja bi njihov odnos činila posebnim. Kao takvo, pravoslavlje u odnosu dvije zemlje ima ulogu ideološkog elementa koji može poslužiti kao dodatna komponenta savezništva kada treba postići neki zajednički cilj ili kada je potrebna podrška jednoj od država. Tako u odnosu prema zapadnim zemljama, ruska crkva očigledno širi negativnu propagandu pa je Europski parlament objavio Ruske vlasti koriste širok spektar medija, društvene i religijske grupe, među njima i Rusku pravoslavnu crkvu, da bi „izazvale zapadne vrijednosti, podijelile Evropu i našle podršku u zemlji“ (vesti-online.com, 11. 10. 2016; *Glavna pretnja su nam Ruska pravoslavna crkva i Islamska država*).

Kao alternativa zapadnjačkoj globalizaciji reaktivirala se dugo postojeća ideja o jedinstvu pravoslavaca u Istočnom savezu, ali je to ostalo samo na deklarativnoj razini. Kako *Crkva u svijetu* objavljuje: „Pod pritiskom globalista Srbija i Crna Gora trebaju se ukalupiti u Europsku uniju, a ne u prirodni kulturni i politički prostor *Istočni savez*.“ (Milošević, 2005; 241). Čini se da EU ipak postaje prirodan odabir koji sugerira produktivniji razvoj od istočnih saveza.

4. ODNOSI RUSIJE I SRBIJE PREMA ZAPADNIM INTEGRACIJAMA

Odnosi Rusije i Srbije od 1991. do danas ne mogu se promatrati izolirano, nego u kontekstu njihovih vanjskih politika.

Traženje odgovora na istraživačko pitanje nužno dovodi do analize globalnih političkih pitanja kao što su proširenje Europske unije i NATO-a. U skladu s postavljenim tezama, prikazat će se odnosi Rusije i Srbije prema njima da bi se pokazalo da te zemlje imaju donekle različite stavove i potpuno različite pregovaračke položaje. Pri tome se zapadne integracije i njihovo širenje treba promatrati i s njihovog stajališta odnosno interesa koje imaju u odnosu sa Srbijom i s Rusijom

U prethodnom su se poglavlju pokazale posljedice takvog odnosa Rusije i Srbije u smislu da je Rusija davala ograničenu podršku Srbiji u sukobima Srbije i Zapada. U ovom se poglavlju prikazuje širi kontekst takvog odnosa. Politika Srbije sa zapadnim integracijama ne može se svesti na reakciju na rusku vanjsku politiku, ali se može promatrati i u tom kontekstu da bi se potvrdila teza da Srbija želi suradnju i članstvo u zapadnim integracijama pri čemu joj Rusija ne pruža adekvatnu alternativu pa je, osim u nekim pojedinačnim pitanjima, neće u tome sprječavati.

4.1. Odnos Rusije i zapadnih integracija

Odnosi sa zapadnoeuropskim zemljama te posebno sa Sjedinjenim Državama i državama i organizacijama koje bi bile njihovi saveznici, posebno NATO, odnosi su u kojima Rusija ima svoj stalni angažman i u kojima je potrebna stalna aktivnost. Jedan od temelja na kojima počiva njena aktivnost u tom smislu jest položaj zemlje članice Vijeća sigurnosti UN-a što joj nudi mogućnost jakog političkog utjecaja na politiku Zapada, osobito na onu na Zapadnom Balkanu. Snaga prava veta koje posjeduje već je spomenuta prilikom osvrta na pitanje Kosova kada ga je Rusija iskoristila, ali prvenstveno zbog svojih interesa.

Jedna od osnovnih poveznica s politikom Zapada bila je borba protiv terorizma. Rusija je snažno podržala stvaranje Protuterorističkog odbora UN-a gdje je do 2004. bila predsjedavajuća zemlja

Od raspada Sovjetskog Saveza 1991. Rusija vođena liberalnom politikom Borisa Jeljcina gradi svoj odnos s NATO-om. Ona od 1994. sudjeluje u programu Partnerstvo za mir i u mirovnim misijama na Balkanu, zajedničkoj borbi protiv terorizma i organiziranog kriminala. Taj je odnos doživio brojne uspone i padove, kao prilikom NATO intervencije u Jugoslaviji (1999.), intervencije Rusije u Gruziji (2008.), ruske vojne intervencije u Ukrajini (2014.), aktualnih događanja u Siriji od 2015. godine i slično.

Koliko god da je novo usmjerenje ruske politike, barem formalno, pomirenje sukoba i rivalstva s NATO-om, toliko Putin jasno iskazuje koliko je neprihvatljivo njegovo širenje na područja ruskog interesa. Jedan od glavnih zadataka ruske vanjske politike, u skladu s ciljem održavanja utjecaja i sigurnosti područja bivšeg SSSR-a, zaustavljanje je proširenja NATO-a na istok. Putin u bezbroj navrata takvo širenje otvoreno tumači kao iskazivanje neprijateljskih namjera na koje će odgovoriti političkim i vojnim mjerama. To je pitanje u kojemu Srbija za Rusiju ima važnost i za očekivati bi bilo protivljenje Rusije ulasku Srbije u NATO.

Bez obzira na djelovanje u smjeru približavanja, odnosno pomirenja i dogovora oko vanjskopolitičkih ciljeva, Putin je općenito izazvao više negativnih nego pozitivnih kritika na Zapadu. (Lütticke i Šubić, 16. 3. 2014; *Putinova volja za moći*). Višak negativnih zapadnih kritika Putina može pridonijeti udaljavanju pro-zapadno orijentiranog dijela Srbije od Rusije, a kod drugog dijela još jaču teoriju o potrebi jedinstva pravoslavnih Slavena protiv Zapada. Kritike od Zapada sama Rusija nema zašto previše povezivati, osim u određenim pitanjima kao što je NATO, sa svojim odnosom sa Srbijom. Važniji strateški položaji izazvali su te kritike, pa Putin na tim položajima manipulira odnosom sa Zapadom.

Dva akutna sukoba oko kojih se već nekoliko godina spotiču nastojanja pomirenja Rusije i NATO-a su sukob u Ukrajini i sukob u Siriji. Odnos Rusije i Ukrajine nekoliko je posljednjih godina akutna tema međunarodne politike. Kriza 2014. koja je prešla na razinu oružanog sukoba treba se gledati u kontekstu već spomenutog zadržavanja ruske dominacije u bivšim sovjetskim republikama i graničnim područjima koja su zadnje crte obrane od dominacije Zapada. Rusija tu tampon zonu pokušava držati puno zapadnije, kao npr. u Srbiji, pa je razumljivo da ulazak Ukrajine u Europsku uniju nikako nije mogla biti činjenica preko koje će Putin preći kao preko nužnog zla. Srbiji već, ako ne bude drugih problema, ulazak u EU ne

bi toliko zamjerio jer je udaljena, a i jer Putin ne sprječava ulazak Rusije na europsko tržište, a tim bi mu se ono približilo.

Nisu u sučeljavanju ruskih i zapadnih interesa, posebice interesa SAD-a područja sukoba vezana samo za Zapadni Balkan i prema područjima bivših sovjetskih republika. Bitna žarišta sudaranja njihovih utjecaja su u Aziji i na sjeveru Afrike. Zemlje Bliskog istoka i sjevernoafričke zemlje su područja strateškog i gospodarskog interesa Rusije te naravno, u njima ne želi izgubiti svoj položaj.

Angažman ruske vojne sile u jesen 2015. godine izazvala je burne reakcije SAD-a. Tada je Rusija postigla velike uspjehe zračnim napadima. Sukobi su vjerojatno ove jeseni dosegli vrhunac u kojemu sirijska vojska uz rusku potporu vraća veliki dio teritorija uz veliki broj žrtava. Stanje na terenu, s obzirom na vraćanje nekih teritorija u ruke pobunjenika, ne sugerira kraj. Ne vidi se ni kraj zaoštrenih odnosa Rusije i Washingtona koji prijeti intervencijom ukoliko se ne nađe neki obostrano prihvatljiv plan, a u travnju 2017. se taj angažman i dogodio.

Rusiji su zbog intervencije u Ukrajini nametnute sankcije. Glavni tajnik NATO-a, Stoltenberg ovoga je mjeseca izrazio svoj stav o potrebi produženja sankcija i raspoređivanja četiri dodatne bojne u Poljskoj i baltičkim zemljama radi očuvanja sigurnosti. Optužuje Rusiju za naoružanje separatista. Svejedno, tvrdi da ne vidi kao poželjnu politiku izolacije, nego politiku dogovora. Izaslanik Rusije pri NATO-u, Aleksandar Gruško u tom dvostrukom pristupu vidi nametanje novog Hladnog rata (Litovkin, Nikolaj, 10. 12. 2016; *Stručnjak: odnosi između RF i NATO-a mogli bi se promijeniti već u veljači*).

Ti odnosi nisu naizgled vezani za istraživačko pitanje rada, ali su oni neizravno svakako utjecali i utjecat će na odnos Rusije i Srbije. Iako nije među njenim prvim strateškim ciljevima, Srbija Rusiji u stvarima u kojima se sukobljava sa Zapadom može biti podrška i teritorij koji je odabrao stranu. Međutim, Srbija nema toliko snažan utjecaj u međunarodnoj zajednici da bi Rusija od Srbije tu podršku praktično zahtijevala kod srpsko-europske suradnje.

Izborna pobjeda Donalda Trumpa u Rusiji je donijela pozitivna očekivanja o poboljšanju odnosa Rusije sa SAD-om i sa Savezom, ali o opravdanosti takvih očekivanja će reći buduće

vrijeme. Vijeće NATO-Rusija u ponedjeljak, 18. 12. 2016. već može pokazati ima li nagovještaja Trumpovog popustljivijeg stava prema vanjskoj politici Rusije (HINA, 15. 12. 2016; *Rusija i NATO najavili zajednički sastanak, teme su Ukrajina i Sirija*). Promjene u odnosu Rusije s NATO-om mijenjaju i njen stav o približavanju Srbije tom savezu, ali ne u drastičnoj mjeri da to ne bi izazvalo protivljenje.

Što se Europske unije tiče, čini se da su i ona i Rusija svjesne nužnosti strateškog i ekonomskog partnerstva. U posljednje je vrijeme aktualno pitanje ovisnosti europskih zemalja o ruskom plinu, ali nije upitno ni značenje europskog tržišta za Rusiju. Približavanje granica Europske unije granicama Rusije nikako nije poželjno u očima Putina što pokazuje primjer s Ukrajinom, ali to ne mijenja namjeru o suradnji. Dvojakost ruske politike pokazuje se, dakle, i u tom odnosu. S tim u skladu je već rečena primjedba da takav odnos Rusije s EU ne ograničava Rusiju da negativno reagira na približavanje Srbije EU. S jedne strane to nije područje njenog primarnog interesa, a s druge strane kroz utjecaj u Srbiji može utjecati na europsko tržište i druga područja života u EU.

Kriza u Ukrajini dovela je u opasnost odnos Rusije i Zapada, a posebno se pokazala negativnom za odnos s Unijom. U studenom 2013. godine, predsjednik Viktor Janukovič zaustavlja pripreme za potpisivanje sporazuma s Europskom unijom i traži bliži odnos s Moskvom. Time su izazvani žestoki proeuropski prosvjedi u kojima će Janukovič biti svrgnut, i koji imaju podršku velike većine javnosti. Da Rusija ima veći utjecaj i interes u Srbiji, ona bi utjecala i na srpske vlasti da prekinu proces pristupanja EU, a tada bi bilo zanimljivo vidjeti kolikih bi razmjera bio pro-europski protest.

Dok s jedne strane surađuju u projektima i akcijama u raznim društvenim sferama, kao u UN-ovom programu za suzbijanje droge i kriminala, Rusija i EU se s druge strane sukobljavaju u brojnim aktualnim političkim pitanjima, a sve u okviru plana o poboljšanju odnosa. Od izravnog sukoba interesa u Ukrajini, preko različitih stajališta naspram sukoba u Siriji, pa do različitih reakcija na izbor Donalda Trumpa, te dvije strane pokazuju da će im trebati novi motiv za postizanje kompromisa i održivog dogovora. Srbija zasada nije među bitnim posljedicama, a nakon rata devedesetih ni među uzrocima, promjene odnosa Rusije i Zapada.

4.2. Odnos Srbije i zapadnih integracija

Kako se Srbija odnosi prema zapadnim integracijama, a u kontekstu odnosa prema Rusiji, ovisi u bitnom stupnju o vladajućoj politici, ali se na pojedinačnim primjerima vidi u kojem stupnju postoji dosljedan stav. Kada su se intenzivirali odnosi s Rusijom u ovom stoljeću, intenzivirali su se i odnosi sa Zapadom, pa kada je predsjednik Tadić 2007. naveo Rusiju kao jedan od stupova srpske vanjske politike, ostala dva na koja je mislio bile su EU i Sjedinjene Države (B92.net, 12. 1. 2009; *Tadić: EU najvažniji cilj*).

Srbija nije čimbenik koji bi utjecao na vanjsku politiku Rusije. Rusija radi postizanja svojih ciljeva ipak može utjecati na vanjsku politiku Srbije jer joj tradicionalno predstavlja „prirodnog“ saveznika o čemu je bilo riječi ranije u tekstu. Stoga će Srbija u nekim elementima pratiti stav Rusije u vanjskoj politici, ali će često, vođena pragmatičnim razlozima, svoju politiku sa Zapadom voditi neovisno o aktualnom stanju odnosa između Rusije i Zapada. U politici Srbije se u takvim slučajevima otkriva i testira umijeće održavanja dobrih diplomatskih odnosa s dvije suprotne strane.

NATO i Srbija imaju burnu povijest odnosa u kojoj je sukob prešao granice diplomatskog i prenio se u otvorene borbene misije kao što su operacije Saveznička i Namjerna sila. Takve su akcije odredile negativan stav Srbije prema ulasku i nje i ostalih zemalja na Zapadnom Balkanu u taj savez. To je vrlo bitna, ako ne i najbitnija spona ruske vanjske politike sa Srbijom, jedno od onih pitanja u kojima je Rusiji potrebna podrška Srbije i u kojima bi mogla imati presudan utjecaj na ne-ulazak Srbije u NATO.

Nakon političkih promjena u zemlji 2000. godine nije bio takav stav srpske vanjske politike, nego potpuno suprotan koji naglašava euroatlantsku integraciju kao svoj najviši cilj (Reljić, 2009; 15). Srbija je 2006. postala članica programa NATO “Partnerstvo za mir”, ali se nakon toga ipak problem Kosova zaoštrio i bilo bi previše kontradiktorno, bez obzira na sve mogućnosti diplomacije, da je nastavio ići u smjeru daljnjeg približavanja. Koštunica je kao svoj izraz otklona od zapadne politike na vlastito inzistiranje potpisao 2007. Deklaraciju o vojnoj neutralnosti Srbije.

Danas se Srbija javno ne izjašnjava pozitivno o pristupanju u NATO pozivajući se na svoju neutralnost i istovremeno iskazujući želju za suradnjom sa Savezom kao nužnom za očuvanje

stabilnosti. O balansiranju između Rusije i NATO-a najbolje govori podatak da Srbija sudjeluje u vojnim vježbama i s ruskim i s američkim vojnicima.

Godine 2005. odnos Srbije s EU dolazi u fazu usporavanja. Najviše je to posljedica uvjeta postavljenog Srbiji u procesu stabilizacije i pridruživanja.

Današnji predsjednik Srbije, Tomislav Nikolić, tada član Srpske radikalne stranke u vrlo nestabilnoj političkoj situaciji 2007. kratkotrajno obavlja funkciju Predsjednika Narodne skupštine. U to vrijeme i u Skupštini i u medijima svoj stav, a i stranke koju predstavlja, o Rusiji i EU jasno izražava kao sklonost Rusiji koja pomaže, a ne EU koja ucjenjuje i ponižava Srbiju. Diplomatski podržavajući demokratska načela ističe da treba uzeti u obzir želju oporbe za suradnjom s EU, ali ističe i preveliku suprotnost EU i Rusije da bi bilo moguće istovremeno savezništvo s njima (Politika.rs, 11.5. 2007; *ЕУ отима у понижава, Русија помаже*). Dio šire javnosti, kao što je već navedeno na primjeru R. Smiljanića, podržava takvo mišljenje, ali očigledno ne u tolikoj mjeri da ih ne bi zasjenili formalni koraci koji upućuju na približavanje Uniji, posebno u ovom stoljeću.

Na predsjedničkim izborima 2008. pobjeđuje Boris Tadić, vođa proeuropske struje što pokazuje da je ta orijentacija jaka u Srbiji. No, kako se samo nekoliko dana poslije izbora Kosovo odcijepilo i dobilo priznanje u većini zemalja EU, novi se predsjednik odmah susreo s problemom i probuđenim negativnim stavom prema Europi. To se posebno pojačalo uvjetom EU Srbiji da se mora odreći Kosova ako želi biti kandidat za pristup Uniji. U takvim bi situacijama bilo očekivano jače okretanje Srbije Rusiji jer se osjeća ugroženom od EU. Ipak, na parlamentarnim izborima dobiva ista proeuropska struja, a Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju ublažava negativan dojam odnosa s Europom.

Kosovo kao najistaknutija točka spoticanja u dijalogu Srbije i Europske unije od 2010. postaje tema o kojoj se može pregovarati i polako se otad, kroz niz pregovora na liniji Beograd – Priština i posredstvom Unije, ostavlja svoga zahtjeva ili polaganja prava na teritorijalnu kontrolu nad Kosovom (Ejdus i Subotić, 2014; 159).

To je omogućilo razvoj i nastavak pregovora pa Srbija u procesu pristupanja EU trenutačno dalje otvara nova poglavlja, a spornim pitanjem ostaje pitanje priznanja Kosova koje bi Srbiji znatno ubrzalo pregovore kao kratkoročni cilj, ali joj dugoročno šteti i u praktičnim ciljevima

vezanim za odnos prema Kosovu i tradicionalnom odnosu prema Kosovu kao elementu ukorijenjenom u samu srž srpstva.

Dok jedan dio analitičara ne vidi angažman Rusije u tome da spriječi ulazak Srbije u EU, drugi (npr. Szpala, 2014; 4) tumače i opisuju ruski angažman uperen izravno protiv EU i Zapada općenito naglašavajući povijesno savezništvo zemalja, inicirajući aktivnost ruskih organizacija u Srbiji i nudeći svoje tumačenje globalnih događaja.

5. ZAKLJUČAK

Srbija i Rusija tradicionalno slove kao savezničke zemlje, ali njihov odnos nije bio uvijek zadovoljavajući za obje države niti su jedna drugoj uvijek bile u središtu interesa. Naravno, Srbija kao manja i politički slabija zemlja od Rusije češće je tražila pomoć i zaštitu od Rusije. S druge strane, položaj Srbije važan je čimbenik privlačnosti velikim silama koji ju je činio vrijednom zaštite. No, Zapad kao sila veća i od Srbije i od Rusije pokazala se važnijom i Srbiji i Rusiji kao sugovornik s kojim je dogovor i pregovor od ključnog značenja za postizanje nacionalnih interesa pa će glavni fokus srpske i ruske vanjske politike zasebno i dalje ostati odnos sa zapadnim silama, a međusobno približavanje ili udaljavanje u političkom smislu će, između te dvije zemlje, biti posljedica položaja i odnosa sa zapadnim zemljama i integracijama.

Od raspada saveznih država kojih su bile dio Srbija i Rusija pokazuju različite scenarije u kojima vide poboljšanje svoga položaja. Dok Srbija u ratnim događanjima i pred pretežito negativnim stavom Zapada spas traži u naginjanju Rusiji i evociranju pozitivnih emocija o njihovom odnosu, Rusija za oporavak treba Zapad, ali za povratak na „staru slavu“ treba se i obraniti od Zapada i širenja zapadnih integracija na istok. Potezi službene Rusije, pogotovo u Putinovo vrijeme, pokazuju da je Rusiji primarno područje interesa za ostvarenje sigurnosti post-sovjetski prostor. Za Putina je važno održati taj tradicionalni utjecaj Rusije na prostor bivšeg SSSR-a kao i uspostaviti sigurnosne saveze jer su to zemlje njenog neposrednog okruženja i „posljednja linija obrane“ od utjecaja Zapada. U tom smislu Srbija ima stratešku važnost za Rusiju, pa ulazak Srbije u NATO nikako nije prihvatljiva opcija za Rusiju.

Dokazivanje i odmjeravanje snaga sa Zapadom jači je argument za angažman Rusije oko Srbije, konkretno oko Kosova, nego ostvarenje nekih njenih ciljeva u Srbiji ili na Kosovu. Praktični interesi ruskog angažmana u Srbiji mogu se svesti na interese na području energetike i gospodarstva, ali bez jasnih političkih smjernica ili ciljeva koji bi ponudili Srbiji neki konkretan put kao alternativu Europskoj uniji. Zbog svega toga rečenog odgovor na pitanje jesu li odnosi između Rusije i Srbije smetnja ulasku Srbije u EU i NATO argumentirano pokazuje da odnos Rusije prema Srbiji nije bitna prepreka ulasku Srbije u te integracije. Povijest odnosa dviju država i njihovi primarni interesi od devedesete godine prošlog stoljeća pokazali su da je neko svezremensko „bratstvo“ između ruskoga i srpskog

naroda samo mit kojem se uglavnom okreće dio Srba i koji nikako nije jednako podržan s ruske strane, već se odnos Rusije prema Srbiji temelji na njenim pragmatičnim interesima. Odgovor na istraživačko pitanje u tom bi slučaju bio negativan i potvrdio bi glavnu tezu iako se tu mora primijetiti da bi ulazak Srbije u NATO izazvao burne reakcije u Rusiji i, da je Srbija fizički bliža Rusiji, odgovor na istraživačko pitanje bio bi drugačiji.

Srbiji je, kao manjoj sili, sigurno teže demistificirati odnos s Rusijom i postaviti ga na stvarne temelje, prvenstveno kao plod političkog interesa. Odnos Rusije i Srbije ne može se sagledati izolirano kroz događaje koji ih izravno povezuju. Rusija svoj utjecaj i političku moć ne sužava na prostor zapadne granice bivšeg sovjetskog prostora. Intenzivan napor i djelovanje Rusija iskazuje na Bliskom istoku, Srednjoj Aziji i na Dalekom istoku, a i u bilateralnim odnosima s državama na Zapadu. Jednako tako, Srbija svoj razvoj gradi kroz odnose s državama na Zapadu i samo je jedno od daljih područja ruskog interesa.

Dojam o neracionalnom sagledavanju odnosa s Rusijom može zaista biti odraz ogromne podvojenosti na srpskoj političkoj pozornici. Kroz tekst se vidjelo da Srbija stremi zapadnim integracijama, ali s njima dolazi i u sukobe interesa u pojedinim pitanjima. Tada Srbiji Rusija može formalno predstavljati silu za prividno balansiranje između Istoka i Zapada i stvaranju antipatija prema zapadnim savezima, a simpatija prema „majci Rusiji“ u široj javnosti. Potpuno drugi dojam neutralnog i umjerenog odnosa s Rusijom se širokoj javnosti Srbije stvara kada Srbija napreduje u pregovorima sa zapadnim zemljama i kada joj od građanstva odgovara podrška prozapadne politike. Takav scenarij potvrda je druge pomoćne teze rada.

Balansiranje između dvije suprotstavljene moćne strane i mobilizacija domaće javnosti i njihove podrške u različitim smjerovima nije zasigurno jedinstveni slučaj u Srbiji, ali je možda tamo politički govor o fatalnim povijesnim i svjetonazorskim usmjerenjima malo manje unutar formalnosti i na više dramatičan i patetičan način provocira emocije i zajedničke strasti nego kod njihovih zapadnih susjeda.

Srbija se ne treba odreći svojih veza i vezanosti koju osjeća prema Rusiji. Pozitivne rezultate svoje vanjske politike brže će postaviti ako se riješi, ili barem odvoji realne od romantičarskih osnova povezanosti s Rusijom pa da javnost upozna s praktičnim dobrobitima i interesima s Istoka i Zapada za razvoj odnosa sa Srbijom.

Aktualnost promjena na globalnoj političkoj pozornici koje će utjecati i na odnos Rusije i Srbije ne dopušta definitivne zaključke. Zasada se može reći da Srbija otvara nova poglavlja u pregovorima o pristupanju EU i da je njen izbor ili nužnost ulaska u Uniju kao izbora smjera svoje politike manje neizvjestan od budućnosti Europske unije. Takva budućnost Srbije neće spriječiti Rusiju u pokušaju ostvarivanja svojih ciljeva u koje je Srbija uključena, a ni Srbiju da gradi svoj odnos s Rusijom na osnovi dobrog poznavanja njenih vanjskopolitičkih ciljeva i svog mjesta u njima kako bi uspješnom diplomacijom mogla postići korist iz tog odnosa.

LITERATURA

• Knjige

1. Blagojević, Mirko (2005) *Religija i crkva u transformacijama društva. Sociološkoistorijska analiza religijske situacije u srpsko-crnogorskom i ruskom (post) komunističkom društvu*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju Filip Višnjić.
2. Reljić, Dušan (2009) *Rusija i Zapadni Balkan*. ISAC fond. pdf.
3. Tatalović, Siniša; Grizold Anton; Cvrtila, Vlatko (2008) *Suvremene sigurnosne politike. Države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
4. Tomanić, Milorad (2001) *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*. Beograd: Krug.

• Poglavlja u zborniku

5. Ejodus, Filip; Subotić, Jelena (2014) Kosovo as Serbia's Sacred Space: Governmentality, Pastoral Power, and Sacralization of Territories. U: Ognjenović G. i suradnici (ur.) *Politicization of Religion, the Power of Symbolism* (str. 159 - 184). Palgrave Macmillan US.
6. Jovanović, Miroslav (2010) Dve Rusije: o dva dominantna diskursa Rusije u srpskoj javnosti. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str. 11-18). Beograd: ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.
7. Kolerov, Modest (2010) Uvodno izlaganje na II okruglom stolu ISAC fonda posvećenom rusko-srpskim odnosima 21. IV. 2009. godine. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str. 71-74). Beograd: ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.
8. Mihajlović Milanović, Zorana Z. (2010) Energetsko ekonomski odnosi Rusije, suseda i Evropske unije – energetska zavisnost i/ili međuzavisnost. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str. 61-70). Beograd: ISAC Fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.
9. Petrović, Žarko N. (2010a) Odnosi između Srbije i Rusije: trogodišnji bilans. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str.5-8). Beograd: ISAC Fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.

10. Petrović, Žarko N. (2010b) Rusko-srpsko strateško partnerstvo: sadržina i domašaj. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str.25-40). Beograd: ISAC Fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.
11. Timofejev, Aleksej (2010) Mitovi o Rusiji i dinamika razvoja ruskih spoljnopolitičkih interesa na Zapadnom Balkanu. U: Žarko N. Petrović (ur.) *Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka* (str.19-24). Beograd: ISAC Fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove.
12. Zagorski, Andrei (2010) The Russian proposal for a treaty on European security: from the Medvedev Initiative to the Corfu Process. U: IFSH (ur.) *OSCE Yearbook 2009* (str. 43-61). Baden-Baden: Nomos.

- **Stručni članci**

13. Barbalić, Aleksandar (1972) Dostojevski i ateizam. *Obnovljeni život*. 27(2): 133-148.
14. Ejodus, Filip (2014) Beyond National Interests: Identity Conflict and Serbia's Neutrality toward the Crisis in Ukraine. *Südosteuropa. Zeitschrift für Politik und Gesellschaft* (3): 348-362.
15. Gaćeša, Dijana (2007). Fundamentalističke sklonosti srpskog pravoslavlja. *Bezbednost Zapadnog Balkana* (7-8): 94-110.
16. Halilović, Enver (2016). Ruski faktor političkog statusa Bosne i Hercegovine danas. *Posebna izdanja Akademije nauka i umjetnosti BiH* (2): 40-63.
17. Milošević, Zoran (2005). Ruska pravoslavna crkva i globalizacija. *Crkva u svijetu*, 40(2): 228-241.
18. Rapačić, Stevan (2009). Tržište energenata u Evropskoj uniji i interesi Srbije. *Međunarodni problemi* (61): 515-535.
19. Vukićević, Slobodan (2013). Autonomija crkve i države. *Matica* (54): 41-65.
20. Vukomanović, Milan (2016). Srpska pravoslavna crkva, desekularizacija i demokratija. *Poznańskie Studia Slawistyczne* (10): 269-279.

- **Mrežni izvori**

21. Anihhchuk, Alexei (3. 2. 2011). *Russian Orthodox Church allowed to enter politics*, <http://uk.reuters.com/article/us-russia-medvedev-church-idUKTRE7127YR20110203>, pristup 1. 7. 2016.

22. Bonin, Peter (2002). *The last reserves of the imagined Great Power. On the significance of the Balkans for Russian political and economic actors*. New Balkan Politics, 2.
www.newbalcanpolitics.org.mik, pristup 2. 10. 2016.
23. B92.net. *Tadić: „EU najvažniji cilj“* (članak 12. 1. 2009),
http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2009&mm=01&dd=12&nav_id=338808, pristup 1. 8. 2016.
24. Fogelquist, Alan F. (29. 4. 1995) *Russia, Bosnia and the near abroad*.
www.globalgeopolitics.net/arcgg/arc/1995-04-29-Fogelquist-Russia-Bosnia-FSU.htm, pristup 2. 10. 2016.
25. HINA (12. 4. 2014). *Europska desnica uz Putina: „EU je objavila novi Hladni rat Rusiji“*
www.dnevno.hr/vijesti/svijet/120253-europska-desnica-uz-putina-eu-je-objavila-novi-hladni-rat-rusiji.html, pristup 9. 6. 2016.
26. HINA (19. 10. 2016). *Poslijeizborna drama u Crnoj Gori. Đukanovićevoj stranci 36 mandata, osumnjičenima za terorizam 30 dana pritvora*.
<http://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/poslijeizborna-drama-u-crnoj-gori-dukanovicevoj-stranci-36-mandata-osumnjicenima-za-terorizam-30-dana-pritvora/5158608>, pristup 1. 11. 2016.
27. HINA (15. 12. 2016). *Rusija i NATO najavili zajednički sastanak, teme su Ukrajina i Sirija*.
<http://www.index.hr/tema/euro-2016/rusija-i-nato-najavili-zajednicki-sastanak-teme-su-ukrajina-i-sirija-938180>, pristup 16. 12. 2017.
28. Litovkin, Nikolaj (10. 12. 2016) *Stručnjak: odnosi između RF i NATO-a mogli bi se promijeniti već u veljači*.
hr.rbth.com/politics/2016/12/10/strucnjak-odnosi-između-rf-i-nato-a-mogli-bi-se-promijeniti-vec-u-veljaci-2017_655239, pristup 12. 12. 2016.
29. Lütticke, M., Šubić, A. (16. 3. 2014); *Putinova volja za moći*.
www.dw.de/putinova-volja-za-moći/a-17499996, pristup 6. 6. 2016
30. Milosavljević, Mila (7. 11. 2007) *Samo nas Rusija može spasti*.
www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-07-11-2007/samo-nas-rusija-moze-spasti, pristup 1. 8. 2016.
31. Politika.rs (11. 5. 2007). *ЕУ отима и понижава, Русија помаже*.

- <http://www.politika.rs/sr/clanak/25683/EУ-отима-и-понижава-Русија-помаже>
pristup 1. 8. 2016.
32. Radio Eho Moskve (28. 12. 2012). *Nikolić: Abhazija i Južna Osetija mogu biti nezavisne, Kosovo ne.*
www.slobodnaevropa.org/a/intervju-nikolic-eho-moskve/24595751.html, pristup 2. 10. 2016.
33. SB Periskop (23. 3. 2014). *Vladimir Putin, kompletan govor: "Neki na Zapadu su nam prijetili i većim problemima od sankcija – želio bih znati što su odlučili? Misle li aktivirati petu kolonu nacionalnih izdajnika?"*
<http://www.sbperiskop.net/drustvo/world/vladimir-putin-kompletan-govor-neki-na-zapadu-su-nam-prijetili-i-vecim-problemima-od-sankcija-zelio-bih-znati-sto-su-odlucili-misle-li-aktivirati-petu-kolonu-nacionalnih-izdajnika>, pristup 1. 8. 2016.
34. Vesti-online.com (11. 10. 2016) *Glavna pretnja su nam Ruska pravoslavna crkva i Islamska država)*
www.vesti-online.com/Vesti/Svet/604742/Glavna-pretnja-su-nam-Ruska-pravoslavna-crkva-i-Islamska-drzava, pristup 20. 11. 2016.
35. Vesti-online.com (19. 11. 2016). *Srbi i Rusi uvek se zajedno borili za slobodu.*
www.vesti-online.com/Vesti/Drustvo/614306/Srbi-i-Rusi-uvek-se-zajedno-borili-za-slobodu, pristup 20. 11. 2016.
36. Vijesti.me (9. 11. 2016). *Putin: rukovodstvo Crne Gore da vodi izbalansiranu spoljnu politiku*
www.vijesti.me/vijesti/putin-rukovodstvo-crne-gore-da-vodi-izbalansiranu-spoljnu-politiku-911042, pristup 9.11. 2016.
37. Zejneli, Amra (28. 8. 2015) *Kosovski analitičari o bečkoj Deklaraciji: Srbija nastavlja politiku duplih aršina.*
www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-nastavlja-politiku-duplih-arsina/27214297.html, pristup 2. 10. 2016
38. Weitz, Richard. *Russia, NATO and Yugoslav wars.*
www.sldinfo.com/russia-nato-and-the-yugoslav-wars, pristup 2.10.2016.

Ostalo

39. Borgen, Christopher J. (2014). *Is Kosovo a Precedent? Secession, Self-Determination and Conflict Resolution*. Izlaganje na EES Noon Discussion 2008.
40. Orenstein, Mitchell A (2014). Putin's Western Allies. *Foreign Affairs* 25. pdf
41. Szpala, Marta (2014). Russia in Serbia—soft power and hard interests. *OSW Commentary*, 29. pdf.

Sažetak

Odnosi Rusije i Srbije od raspada Sovjetskog Saveza i SFR Jugoslavije aktualno je pitanje ne samo o budućnosti Srbije nego dometa i intenziteta utjecaja zapadnih integracija i/ili Rusije na Zapadnom Balkanu i JI Europi. Odnosi između Srbije i Rusije analizirani su s obzirom na pitanje smetaju li oni ulasku Srbije u EU i NATO. Analiza je podijeljena na razdoblje od 1991. do 2000. i poslije 2000. godine pri čemu su posebno izdvojene teme oko kojih se najintenzivnije razvijao odnos koji je u pitanju. Intenzitet odnosa između dvije zemlje promatran je prvenstveno kao posljedica pojedinačnih odnosa obje zemlje sa Zapadom, prvenstveno sa Sjedinjenim Državama i EU, pa se i oni analiziraju. Iako se kroz literaturu i pojedinačne događaje ne pokazuju jedinstvena mišljenja i informacije, zajedno pružaju temelj za zaključak da je ulazak Srbije u zapadne integracije, osim ulazak u NATO u određenom stupnju, prvenstveno određen pragmatičnim interesima Srbije, a ne Rusije kojoj je Srbija jednako tako interesna zona samo u pogledu aktualnih pragmatičnih pitanja, a ne nekog iracionalnog, sudbinskog savezništva.

Ključne riječi: EU, NATO, Rusija, Sjedinjene Države, Srbija,

Abstract

The relationship between Serbia and Russia since the break-up of Yugoslavia and the dissolution of the Soviet Union is a very timely topic of discussion: Beyond the political and economic future of Serbia, it bears on the scope and intensity of Western integration throughout the Balkans and SE Europe. To this end, contemporary Serbo-Russian relations are analyzed in terms of their potential impact on Serbia joining the EU and NATO. The analysis is divided into two periods, 1991 - 2000 and post-2000. The more critical issues in bilateral relations are emphasized. Understanding each country's separate relationship with the West -- particularly the USA and EU -- is an essential part of this analysis. Contradictory conclusions may be reached when arguments advanced in the literature or individual geo-political events are considered in isolation; but when available information is combined, there is a basis for concluding that Serbia's progression toward Western integration, including some degree of association with NATO, is determined primarily by the pragmatic interests of Serbia itself and not by Russia. For the latter, Serbia presents an interesting regional opportunity in pragmatic geo-political terms, but not for any irrational, destiny-driven alliance.

Key words: EU, NATO, Russia, Serbia, United States.